

# Spis treści

|             |   |
|-------------|---|
| Wstęp ..... | 7 |
|-------------|---|

## CZĘŚĆ I

### ŚWIAT WEDŁUG „JA”

|                                                                                                   |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Stosunek do innego u źródeł tożsamości .....                                                      | 69  |
| Jak jeszcze nienarodzony syn oddziałuje na ojca .....                                             | 74  |
| Jak ojciec oddziałuje na syna .....                                                               | 79  |
| Opowieść przemysławiająca przeszłość na nowo .....                                                | 82  |
| Mowa, język pisany, głos i oralność .....                                                         | 88  |
| Ciało i psychika zapisane w tekście .....                                                         | 88  |
| Język niegdyś tamowany i niebudzący zaufania .....                                                | 94  |
| Syn na miejsce milczenia wprowadza mowę i opowieść .....                                          | 96  |
| Zabawa w chowanego z bytem jako stawką .....                                                      | 100 |
| Literackość objawiająca się przez usuwanie się .....                                              | 104 |
| Gry z czasem .....                                                                                | 104 |
| Gwałtowne wejście czasu teraźniejszego, czyli złudzenie<br>bezpośredniości ( <i>Pałac</i> ) ..... | 110 |
| Ograniczona rola czasu teraźniejszego w pozostałych<br>powieściach .....                          | 111 |
| W <i>Traktacie</i> opowieść się waha, ale szybko wchodzi na tor czasu<br>przeszłego .....         | 113 |
| Czas teraźniejszy o znaczeniu ogólnym i powtarzalnym,<br>ale tylko w pierwszym akapicie .....     | 116 |

|                                                                                                                                             |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Prolog w czasie teraźniejszym poprzedza samą powieść .....                                                                                  | 120 |
| Niesłychana wyjątkowość <i>Pałacu</i> : nagle przestawienie się na czas<br>teraźniejszy performatywny .....                                 | 122 |
| <i>Kamień na kamieniu</i> , czyli od Sasa do Lasa, acz nie do końca ..                                                                      | 129 |
| Od zdjęcia do widnokładu: „ja” wobec zbiorowości .....                                                                                      | 136 |
| Pojawienie się rozmówcy, ale w bardzo tajemniczy sposób ....                                                                                | 141 |
| Trójca: ojciec – matka – syn i rodziny zastępcze .....                                                                                      | 149 |
| „Ja”-opowiadacz, jako fikcjonalne <i>alter ego</i> autora, jest synem ..                                                                    | 149 |
| Ojciec nieobecny i zepchnięty na margines opowieści<br>( <i>Ostatnie rozdanie</i> ) .....                                                   | 151 |
| Matka wszechobecna i dwuznaczny wątek dymisji ojcowskiej ..                                                                                 | 157 |
| Osobliwi żołnierze Armii Czerwonej – jeden to <i>alter ego</i> syna,<br>drugi <i>alter ego</i> ojca... który w końcu się rehabilituje ..... | 161 |
| Jak młoda partyzantka przejmuje role zamordowanych<br>rodziców bohatera ( <i>Traktat o łuskaniu fasoli</i> ) .....                          | 164 |
| Coraz liczniejsi ojcowie zastępczy .....                                                                                                    | 165 |
| Powieści autobiograficzne, czyli prawda fikcji .....                                                                                        | 168 |
| Przetopić materię przeszłości .....                                                                                                         | 168 |
| Niejasne rozdzielenie fikcji i własnej biografii .....                                                                                      | 171 |
| Podeszły wiek bohaterów-narratorów zbiega się<br>z wiekiem autora .....                                                                     | 178 |
| Zająć miejsce ojca, przekształcić ojca w syna ( <i>Widnokrąg</i> ) .....                                                                    | 179 |
| „Ja”-opowiadacz jako rzecznik zmarłych ( <i>Traktat o łuskaniu fasoli</i> )                                                                 | 182 |
| „Ja”-opowiadacz grający w karty ze zmarłym ( <i>Ostatnie rozdanie</i> )                                                                     | 185 |
| Podeszły wiek bohatera-narratora nie pokrywa się<br>z wiekiem autora .....                                                                  | 187 |
| <i>Pałac</i> , czyli hipoteza bohatera-narratora u progu śmierci .....                                                                      | 189 |
| Pisarz nostalgiczny? .....                                                                                                                  | 194 |
| O żalobie jako jednej ze sztuk pięknych .....                                                                                               | 194 |
| Przeszłość, która nie była czasem obfitości .....                                                                                           | 197 |
| Powołać przeszłość do (za)istnienia .....                                                                                                   | 198 |
| Świat bez reszty poddany obróbce języka i opowieści .....                                                                                   | 200 |
| Kolistość pomnożona i zerwana, czyli cały świat wprawiony<br>w drżenie .....                                                                | 203 |
| Dwa poziomy <i>mimesis</i> .....                                                                                                            | 207 |

|                                                                                     |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| „Ja” obecną postawą i dążeniami burzy narracyjną logikę . . . . .                   | 209 |
| Co jedyna w swoim rodzaju fotografia przedstawia, a czego nie przedstawia . . . . . | 212 |
| Wyobrażona retrospekcja i projekcja . . . . .                                       | 214 |
| Dwa konkurencyjne i komplementarne ośrodki narracyjne . . . .                       | 217 |
| Rzeczywistość składająca się z hipotez . . . . .                                    | 219 |
| „Ten jeden jedyny raz” przeciwstawiony albumowi ze zdjęciami                        | 223 |
| Przeszłość, która spełnia się dopiero dziś . . . . .                                | 237 |
| Mała anatomia nostalgii . . . . .                                                   | 238 |
| Wysunąć się poza horyzont czy zgłębiać jego przestrzeń? . . . .                     | 240 |
| Nostalgik rozpamiętujący stratę samego siebie . . . . .                             | 242 |
| Chęć odzyskania tego, co zostawiliśmy w przechowalni pamięci                        | 243 |
| Zdjęcie z przeszłości i powołanie ponownie do życia przeszłości                     | 247 |
| Literatura sięgająca po fotografię . . . . .                                        | 247 |
| Od odtwarzania rzeczywistości do stwarzania obrazów innego typu . . . . .           | 248 |
| „Egzystencja, która już była, teraz się staje” . . . . .                            | 252 |
| Dziś pozwala ujrzeć to, czego nie widziało się w przeszłości . .                    | 254 |
| Wspomnienia poprzeplatane domysłami . . . . .                                       | 255 |
| Oczy ojca obawiającego się rychłej śmierci . . . . .                                | 257 |
| Syn budzący się do życia dzięki przebudzeniu minionego czasu innych ludzi . . . . . | 258 |
| Olśnienie spod znaku <i>numinosum</i> . . . . .                                     | 263 |
| Dotyk jako przeciwieństwo czystego samopobudzania się . . . .                       | 272 |
| ...jakby rzeka w rzece, jedna drugiej na przekór . . . . .                          | 280 |
| Wejść w widnokrąg tego, co obce . . . . .                                           | 284 |
| Widnokrąg jako przeciwieństwo panorografu . . . . .                                 | 287 |

## CZĘŚĆ II

### ŚWIATY POBUDZANE SIŁĄ SŁOWA

|                                                                |     |
|----------------------------------------------------------------|-----|
| Słowa – od globalnej apologii do układów hierarchicznych . . . | 297 |
| Pobudzać, czyścić, integrować . . . . .                        | 298 |
| Moc kosmologiczna . . . . .                                    | 302 |
| Pochwała wypowiedziana, aby przekonać . . . . .                | 303 |

|                                                                     |     |
|---------------------------------------------------------------------|-----|
| Moc odróżniania.....                                                | 305 |
| Nauka, która wymaga dużo czasu.....                                 | 308 |
| Mowa na usługach ideologii zakłamaney.....                          | 310 |
| Galop potykającej się historii – urodziny pod znakiem ironii... 316 |     |
| Mówić własnymi słowami .....                                        | 321 |
| Solilokwium, monolog czy dialog? .....                              | 323 |
| Zwidy i gorączka o zabarwieniu psychotycznym.....                   | 326 |
| Jeden czy kilka monologów? .....                                    | 330 |
| Dialogizacja idei oraz kultur .....                                 | 335 |
| Wyjść poza alternatywę między monologiem a dialogiem.....           | 337 |
| Zawiedziona nadzieja na spokojne wycofanie się z życia .....        | 340 |
| Jednostki odosobnione wbrew sobie, mizantropi z wyboru              |     |
| – wszyscy ze sobą dialogują .....                                   | 343 |
| Na krańcach samotności i komunii z innymi.....                      | 350 |
| Historia oglądana przez dziurkę od klucza.....                      | 351 |
| Jednostka o znaczeniu większym niż ciężkie rusztowania historii     | 353 |
| Agent bezpieczeństwa w samotnej rozmowie ze swoim penisem.....      | 357 |
| Nowa godność bytu nadana przez wyobraźnię .....                     | 360 |
| Wyobraźnia przejmuje pałeczkę od rzeczywistości .....               | 360 |
| Targowanie się i licytacja konia nad konie.....                     | 367 |
| Fantazmatyczna sublimacja przeciwstawiona ekonomicznemu             |     |
| i utylitarnemu podejściu.....                                       | 370 |
| Surowa materia przeszłości przemieniona za pomocą pragnącej         |     |
| wyobraźni .....                                                     | 373 |
| Nędza i zniszczenie przemienione przez pieśń ludową.....            | 376 |

### CZĘŚĆ III

## NIEMOŻNOŚĆ OSAMOTNIENIA

|                                                            |     |
|------------------------------------------------------------|-----|
| „Ja” organicznie związane z innymi.....                    | 381 |
| „Ja”-opowiadacz o zagadkowej i niejasno sprecyzowanej      |     |
| tożsamości.....                                            | 384 |
| Życiorysy naznaczone tułactwem i formalne rozwiązania      |     |
| podkreślające niepewność .....                             | 385 |
| Rozchodzenie się ze sobą „ja” jako zjawisko źródłowe ..... | 390 |

|                                                                                                 |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Śmierć i życie .....                                                                            | 400 |
| Wojna jako temat debaty filozoficznej .....                                                     | 412 |
| Wojna w czasie pokoju jako groteska .....                                                       | 415 |
| Wojna postepicka .....                                                                          | 416 |
| Wojna w centrum filozoficznej debaty między ojcem a synem ..                                    | 419 |
| Słuch przeciwko pismu .....                                                                     | 419 |
| Jednostka osobna przeciw niezróżnicowanej zbiorowości .....                                     | 420 |
| Wojna w akcji .....                                                                             | 427 |
| Dawne epizody rozproszone po całej powieści .....                                               | 427 |
| Opowieść o długo odkładanym epizodzie – pacyfikacja<br>wsi Maruszew .....                       | 429 |
| Akacje (druga wzmianka) i pielgrzymka .....                                                     | 430 |
| Terenia, czyli sposób na indywidualizację zagłady ludności<br>cywilnej .....                    | 431 |
| Akacje (trzecia wzmianka), czyli krótki traktat o nazywaniu<br>miejsc .....                     | 433 |
| Galeria indywidualnych ofiar .....                                                              | 437 |
| Zniszczony dworek, czyli przyszłość zapominająca<br>o przeszłości, z której się wywodzi .....   | 440 |
| Znaczące szczegóły pewnego wieszania .....                                                      | 441 |
| Groteska i gorycz – kuzyn z Ameryki i autokar wypełniony<br>niemieckojęzycznymi turystami ..... | 442 |
| Mentalność zbiorowa, osobliwe jednostki i ucieczka<br>indywidualna .....                        | 444 |
| Nie wszyscy nadają na tych samych falach .....                                                  | 446 |
| Zniszczenie? Ależ nie – taniec barw, drzew, piasku i śniegu! ...                                | 449 |
| Czasy powojenne, czyli wojna taka, jakiej jeszcze nie znaliście                                 | 461 |
| Paradoksalna duma, że ktoś ma swoje własne rany wojenne ...                                     | 462 |
| Od inwalidów wojennych, kadłubów do samookaleczania się ..                                      | 462 |
| Konfabulacja powieściowa, czyli jak stworzyć osobliwą biografię                                 | 463 |
| Rany widoczne i rany niewidoczne .....                                                          | 466 |
| Strzeżcie się tego, co napotkani przypadkowo nieznajomi<br>chcą wam powiedzieć! .....           | 466 |
| Trauma utraty mowy .....                                                                        | 467 |
| Wojna, która nigdy się nie kończy .....                                                         | 468 |

|                                                                                    |     |
|------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Stosunki między synem a ojcem ponownie w centrum opowieści                         | 470 |
| Od anagnorezy do <i>katharsis</i> : powieść na naukach u tragedii greckiej         | 472 |
| Ojcowie i synowie: wymiana ról i nieustanne napięcie                               | 476 |
| Kultura chłopska i kultura szlachecka                                              | 487 |
| Widnokrąg i „ja” jako transcendentalne granice świata (a nie jego części składowe) | 491 |
| Zakończenie                                                                        | 497 |
| Bibliografia                                                                       | 509 |
| Indeks postaci                                                                     | 515 |
| Indeks nazwisk                                                                     | 518 |
| Źródła ilustracji                                                                  | 520 |